

Evropský integrační vývoj a jeho vliv na potírání trestné činnosti

Zdeněk Dvořáček - Policejní akademie ČR v Praze

Páchání zvláště závažné, organizované a zakryvané trestné činnosti nabývá od počátku 90. let i u nás na významu. V České republice se začínají vyskytovat nové formy této kriminality, které znepokojují jak širokou veřejnost, tak i orgány, kterým přísluší rozhodující úloha při potírání tohoto negativního jevu, kterými jsou policejní a justiční orgány. Uvedená kriminalita není jevem typickým jen pro Českou republiku, ale z větší či menší míry se dotýká nejenom evropského území, ale nachází se v celosvětovém měřítku. Umístění naší republiky v samotném centru Evropy předurčuje toto území, aby tady organizovaný zločin zakotvil, přičemž jeho aktivity nabývají stále větších rozměrů. Trestná činnost v důsledku uvolnění pohybu osob v evropském, ale i světovém měřítku se stává celosvětovým problémem. Nelegální aktivity nadnárodních kriminálních skupin, jejich úzká specializace a propojování nesou známky globalizace uvedeného fenoménu.

Pachatelé se nezaměřují na trestnou činnost jenom ve své zemi, ale páchají ji i za hranicemi v různých zemích. Tato kriminální mobilita má i do určité míry spojitost s mobilitou kapitálu, zboží, lidí a informací. Policie se snaží potírat různé formy organizovaného zločinu jak na celosvětové úrovni, proto byla ustavena mezinárodní organizace kriminální policie Interpol, tak na regionální úrovni, kdy v současné době nabývá na významu spolupráce především v rámci Europolu.

Pro příslušníky Policie České republiky a služby kriminální policie a vyšetřování zvláště, se tímto dosti výrazně rozšířila jejich místní (územní) působnost. Na toto již pamatuje zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. V ustanovení § 1 odst. 4 je uvedeno, že policie působí na území České republiky, nestanoví-li zákon nebo mezinárodní smlouva jinak. Jejím působení na území jiného státu se zabývá i hlava sedmá tohoto zákona. Možnost policisty působit v zahraničí upravují i další právní předpisy.

Česká republika uložila dne 28.5.2004 v Haagu listiny o přístupu k Úmluvě o zřízení evropského policejního úřadu (dále jen „Úmluva“) a ke čtyřem protokolům:

1. o praní špinavých peněz,
2. o společných vyšetřovacích týmech,
3. o výsadách a imunitách,
4. o výkladu Úmluvy o řízení Europolu.

Pro Českou republiku vstoupily v platnost Úmluva a 3. a 4. protokol ke dni 1.9.2004 a stává se tímto datem členem Europolu.

Na základě Úmluvy musí být v každé členské zemi zřízena Národní jednotka Europolu. U nás tento úkol plní Národní jednotka Europolu odboru mezinárodní policejní spolupráce Policejního prezidia České republiky. Jednotlivá pracoviště Europolu jsou zejména zaměřena:

1. na koordinaci úkolů a provádění strategických analýz,
2. realizaci operativních činností, a
3. kriminálního zpravodajství.

Jednotlivé země jsou zastoupeny v Europolu styčnými důstojníky, kteří jsou skutečnými reprezentanty země, protože jejich práce nespočívá pouze v ryze policejní činnosti. Služba u Europolu (zastoupení policejních sborů členských zemí stálými příslušníky), jakož i činnost ve společných vyšetřovacích týmech vyžaduje po jednotlivých zemích připravit až desítky jazykově a odborně schopných policistů. Požadavky jsou skutečně

náročně, musí např. velmi dobře ovládat anglický jazyk (slovem i písmem), výpočetní techniku a její užívání v tomto jazyce, splňovat požadavky na vzdělání – vysokoškolské minimálně magisterský stupeň, mít mezinárodní certifikát Národního bezpečnostního úřadu na příslušný stupeň utajení „Důvěrné“ či „Tajné“, být psychicky na výši, mít znalosti z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování, atd.

Hlavním úkolem Europolu je výměna kriminálně zpravodajských (operativních) a dalších relevantních policejních informací o závažné trestné činnosti v rámci členských států Europolu (shromažďování, analýza, předávání). Jedním z hlavních úkolů styčných důstojníků je zabezpečit rychlou výměnu těchto informací, včetně zpracování následné kriminální analýzy.

Členské země náležící k Europolu jsou oprávněny uskutečňovat spolupráci na úseku kriminálně zpravodajských informací, týkajících se např.:

- vražd,
- únosů a braní rukojmí,
- racketeeringu a vydírání,
- organizovaných loupeží,
- terorismu,
- pašování drog,
- pašování motorových vozidel,
- padělání měny,
- nelegální migrace,
- počítačové kriminality atd.

Za dobu dosavadního působení našeho styčného důstojníka u Europolu byl zaznamenán největší zájem o operativní informace týkající se organizované trestné činnosti související s drogami, paděláním měny a nelegální migrací.

Spolupráci mezi policejními orgány lze uskutečňovat i na úrovni bilaterálních vztahů. Na jejím základě lze např. rychle, kvalitně a efektivně reagovat na kriminalitu v příhraničních oblastech.

Rychlý integrační vývoj na evropském poli vede ke stále užším vztahům v oblasti práva. V právním řádu dochází k postupné integraci na právo Evropské unie, které je závazné v rámci těchto členských států. Naše zákonodárství se postupně vcelku úspěšně adaptovalo na právní předpisy dané Evropskou unií. Česká republika tak plní závazek k postupné slučitelnosti našich právních předpisů s právními předpisy Evropské unie. Dne 29.5.2000 byla přijata Úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních mezi členskými státy Evropské unie, která byla schválena Radou Evropy dne 30.11.2000. Řada ustanovení tohoto dokumentu by významně přispěla a určitě přispěje k zefektivnění činnosti jak justičních, tak i policejních orgánů. Např. v hlavě II., týkající se žádostí o některé zvláštní formy vzájemné pomoci, čl. 10 - ustanovení zaměřené na výslech prostřednictvím videokonference. Na základě tohoto postupu a jehož používáním lze pomocí videa dosáhnout výslech obviněných, znalců a svědků soudními orgány. Takto lze dosáhnout toho, že osoba v jedné zemi komunikuje s osobou v jiné zemi přímým spojením. Další ustanovení, např. čl. 13 se týká společných vyšetřovacích týmů. K účinnějšímu odhalování organizovaného zločinu, který přesahuje území jedné země, může k vyšetřování případu přispět účast příslušníků policie a dalších specialistů z jiného státu, kam se trestná činnost rovněž vztahuje (má souvislost).

Na řadu ustanovení tohoto a dalších dokumentů Evropské unie reaguje novelizace zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, provedena zákonem č. 539/2004 Sb. V hlavě dvacáté páté, která upravuje právní styk s cizinou, je řada ustanovení, která reagují na právní předpisy

Evropské unie. Např. § 435 vymezuje podmínky přeshraničního pronásledování, kdy příslušníci policejních orgánů mohou v souladu s podmínkami vyhlášené mezinárodní smlouvy vstoupit při pronásledování na území cizího státu a pokračovat v pronásledování osoby i na území tohoto státu. Stejně tak mohou učinit orgány cizího státu při pronásledování pachatele, kdy mají možnost vstoupit na území našeho státu a pokračovat ve své činnosti. Tento postup bude typický zejména při odhalování trestné činnosti a zjišťování jejich pachatelů v příhraničních oblastech. Další institut trestního řízení ve smyslu § 436 se týká přeshraničního sledování. V souladu s mezinárodní smlouvou mohou příslušníci policejních orgánů při sledování vstoupit na území cizího státu a naopak orgány cizího státu mohou při sledování vstoupit na území České republiky a pokračovat zde ve sledování osob a věcí. Ke škodě věci nutno připomenout, že tento způsob sledování je možný pouze se Spolkovou republikou Německo, se kterou má Česká republika uzavřenou mezinárodní smlouvu, která se ve svém obsahu zabývá m.j. i touto problematikou. Na území České republiky může dále v souladu s podmínkami mezinárodní smlouvy, na žádost příslušných orgánů cizího státu nebo na žádost orgánu činného v trestním řízení působit jako agent ve smyslu § 158e nebo provést předstíraný převod podle § 158c též policista cizího státu (srov. § 437 tr. ř. skryté vyšetřování). Z dalších významných ustanovení je nutno připomenout i § 442 až 443 týkajících se společného vyšetřovacího týmu. Příslušné orgány dvou nebo více států mohou na základě mezinárodní smlouvy uzavřít dohodu o zřízení společného vyšetřovacího týmu, který bude plnit úkoly v trestním řízení. Především se bude zřizovat v těchto případech:

- trestná činnost má zvlášť závažný charakter, půjde-li o zvlášť závažný úmyslný trestný čin, trestný čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení či trestný čin k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva,
- odhalování trestných činů je obtížné, vyžaduje značné úsilí a nelze je náležitě odhalit a objasnit běžnými postupy a prostředky a jejich vyšetřování přesahuje hranice jednoho státu,
- orgány několika států je prováděno vyšetřování trestných činů, které spolu úzce souvisejí a proto je třeba k jejich odhalení zvolit koordinovaný postup.

O tom, zda novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 539/2004 Sb. se úspěšně odrazí na práci orgánů činných v trestním řízení prověří až následná praxe. Není však nejmenších pochybností, aby tomu tak nebylo. V budoucnu je třeba volit pružnější postup při reakci na právo Evropské unie. Na některá ustanovení trestního řádu již reagovala praxe. Např. lze připomenout využití videokonference, tzv. výslechu na dálku občana České republiky obviněného z trestného činu, v současné době trvale žijícího v USA, který byl uskutečněn v měsíci lednu 2005. Využívání těchto některých nových ustanovení trestního řádu se jeví jako velice efektivní; nejen co se týče stránky finanční.

O nutnosti stále užšího sepětí policejních a justičních orgánů svědčí uzavřená Dohoda mezi Eurojustem a Europolem dne 9.6.2004. Poslání této dohody spočívá v těsném propojení spolupráce obou subjektů, které se vzájemně doplňují při řešení věcí trestních. Účelem Dohody je zefektivnění potírání závažné mezinárodní kriminality, zejména výměnou relevantních informací, jakož i koordinací činností.

Závěr

Ve svém článku jsem se snažil poukázat na některé možnosti zefektivnění zejména policejní spolupráce v rámci evropského prostoru. Příslušníci Policie České republiky a v rámci jednotlivých služeb, především služby kriminální policie a vyšetřování, při potírání organizovaného zločinu budou muset ve stále větším měřítku spolupracovat se svými kolegy z Evropské unie. Dosavadní systém spolupráce se stále jeví jako málo efektivní. Policejní

orgány, jakož i další instituce prosazující právo, musí hledat nové cesty a nové přístupy k tomuto problému.

Je třeba říci, že Policie České republiky, je ne zcela připravena na tento náročný úkol. Absentuje velmi dobrá jazyková vybavenost, nejsou větší zkušenosti s potíráním organizovaného zločinu, stejně tak tomu je při využívání znalosti postupů, které používají policisté států Evropské unie, kteří se s tímto negativním jevem setkali v dřívější době, atd.

Při všech těchto nedostatcích je možno konstatovat, že zapojením České republiky do policejních struktur Evropské unie je pro ní velkým přínosem. Zejména služba kriminální policie a vyšetřování, která je garantem boje s organizovaným zločinem bude moci využívat poznatkových fondů jak členských zemí Evropské unie či samotného Europolu, získá zkušenosti s využíváním forem, postupů a prostředků, které používají jiné členské země Evropské unie, sama poskytne naše zkušenosti a znalosti, protože je považována jako významný partner. Tyto faktory se v budoucnu určitě pozitivně odrazí v boji proti nejzávažnější trestné činnosti.

Literatura

[1] Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

[2] Činčár, P.: *Příprava Policie České republiky na přistoupení k Úmluvě o Europolu*. In: Kriminologický sborník, 2003, roč. 47, č. 5, s. 47-50.

[3] Pikna, B.: *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu*. 2. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2004